

integration as one of the many processes taking place modern international relations system is a unique phenomenon.

The disintegration of Czechoslovakia and the formation of a sovereign Czech Republic (1993) against the collapse of the bipolar world caused the rethinking of domestic and foreign policy priorities.

Basicall, the Czech political system can be defined as the center-right model, because its foundations were laid by the conservative-liberal political platform of the Civic Democratic Party - the most powerful right-wing forces organization in the territory of eastern Europe.

The Czech government considers the process of European integration as a desirable and beneficial process not only for the Czech Republic, but also for the EU Member States, as one that enriches everyone, without prejudice to wards national identity and European integration as something that will strengthen the material and spiritual values.

Keywords: *political system, the Czech Republic, the transformation of political parties.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Лусак В.Ф., д.і.н, проф., Молчанова М.В., к.і.н, доц.*

УДК 327.7(341.3)

Т.Я. Ткач

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ ЗДІЙСНЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовані основні підходи до визначення «гуманітарної діяльності», визначено її ознаки, окреслено основні принципи здійснення гуманітарної діяльності. Розглянуто різниці між гуманітарною діяльністю та гуманітарною допомогою. Визначено основні проблеми практичної реалізації концепції гуманітарної діяльності.

Ключові слова: *гуманітарна діяльність, гуманітарна допомога, Міжнародний комітет Червоного Хреста, Організація Об'єднаний Націй.*

У сучасній політології не існує єдиної загальноприйнятої дефініції гуманітарної діяльності. Поняття, що лежать в основі гуманітарної діяльності є універсальними і не змінюються з плином часу. Тому не можна стверджувати, що існують певні виклики гуманітарній концепції. Основні проблеми походять з практичної реалізації гуманітарної діяльності. Гуманітарна діяльність виступає скоріш моральною філософією, аніж політичною філософією, адже знаходиться осторонь політичного позиціонування. Проте існують випадки, коли держави чи міжнародні організації використовують гуманітарну діяльність для просування і захисту своїх національних інтересів, або ж, прикриваючись принципами гуманності і взагалі здійснюють недружні акти чи вдаються навіть до актів агресії. Метою даної наукової статті є виявлення ознак гуманітарної діяльності та відмежування її від будь-яких недружніх актів, що проводяться під прикриттям гуманітарних цілей.

Проблематика гуманітарної діяльності наразі є малодослідженою. Серед вітчизняних науковців проблему гуманітарної діяльності досліджували О.В. Балдинюк [1,2], О.О. Мережко [3], В.І. Мотиль [4]. Проте вищезгадані дослідження є дещо застарілими. О.О. Балдинюк [1,2] основний акцент своєму дослідженні робить на гуманітарній діяльності

у період збройних конфліктів, залишаючи поза увагою стихійні лиха та катастрофи антропогенного характеру. Серед іноземних вчених найбільш комплексно досліджує проблеми гуманітарної діяльності М.Кевін Кахіл [5,6,7], проте його роботи стосуються перед усім азійських країн.

На даний момент наука виділяє декілька наукових підходів для визначення поняття гуманітарної діяльності. У будь-якому разі поняття гуманітарної діяльності слід визначати через поняття “human” – тобто людина, тобто гуманітарна діяльність пов’язана з цінністю людського життя, і це поняття є ключовим у спектрі сутнісних особливостей гуманітарної діяльності. Гуманітарну діяльність визначають як мобілізацію людей заради всієї світової спільноти у відповідь на невинуваті страждання інших людей [8]. Але така дефініція повністю не відображає сутності поняття. За такого визначення гуманітарна діяльність видається обмеженою ідеологією.

Варто навести альтернативне визначення: гуманітарна діяльність – це складний комплекс дій направлений на постраждале від криз чи стихійних лих населення, що проводять різноманітні національні та міжнародні інституції та організації, що намагаються надати їм допомогу [9]. Ця дефініція достатньо точно дає визначення центральному елементу гуманітарної діяльності, а саме її комплексний характер(дається визначення механізму заходів).

Сам термін «гуманітарний» вперше з’являється у правовій літературі для позначення діяльності, спрямованої на надання допомоги і полегшення життя жертвам збройних міжнародних чи внутрішніх конфліктів. У цьому відношенні відбувалося певне накладання сфер дій гуманітарного права (humanitarian law) на право прав людини (human rights law). Відмінність полягає у тому, що право прав людини регулює відношення між фізичними особами і державою, а гуманітарне право стосується лише прав тих осіб, які постраждали від збройних конфліктів. Але і до нині зберігається накладання поля дії двох галузей права у відношенні біженців [10, р. 83].

Гуманітарна діяльність ґрунтується на переконанні, що у всіх людей на Землі існують загальні потреби в їжі, у житлі та умовах, за яких забезпечується людська гідність (сюди відносять і свободу від страху). Ці мінімальні потреби мають бути забезпечені. До того ж принцип гуманності передбачає готовність прийняти загальну відповідальність за всіх людей і, навіть перед обличчям незгод і сильної опозиції.

Гуманітарну діяльність не варто зводити виключно до акта «робити щось добре для людей». Політика може бути моральною, але гуманітарна діяльність зосереджена на моралі поза політикою [11, с.43].

Гуманітарна діяльність включає в себе захист цивільних осіб і тих осіб, які припинили свою участь у військових діях; забезпечення продовольством; організацію водопостачання та належних санітарних норм; надання тимчасового житла; медичного обслуговування та інших видів допомоги в інтересах постраждалих людей і сприяння їх поверненню до нормального життя з належними засобами для існування.

Головним міжнародно-правовим документом, який дає дефініцію гуманітарної діяльності є заключний акт Стокгольмської конференції «Принципи та практичні дії з надання гуманітарної допомоги» (“Principles and Good Practice of Humanitarian Donorship”)[12]. У контексті ліквідації наслідків стихійних лих найбільш вичерпним документом, який регулює гуманітарну діяльність міжнародних організацій та національних урядів виступає резолюція Генеральної Асамблеї 46/182 від 19 грудня 1991 року [13].

У нараді, скликаній за ініціативою уряду Швеції для обговорення практики надання гуманітарної донорської допомоги, взяли участь представники 16 урядів країн-донорів, а також Європейської комісії, Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця,

численних неурядових організацій та наукових кіл. У документі містяться 23 принципи гуманітарної діяльності, які становлять основу для надання офіційної гуманітарної допомоги. Вони були розроблені для підвищення узгодженості та ефективності дій донорів, а також для посилення їх відповідальності перед бенефіціарами, організаціями-виконавцями щодо фінансування, координації, подальшої діяльності та оцінки таких дій.

У документі визначені цілі гуманітарної діяльності, які полягають у порятунку життя, полегшення страждань і збереженні людської гідності під час і після збройних дій, катастроф, викликаних антропогенним фактором та стихійних лих.

Ключовим критерієм для визначення гуманітарної діяльності у вищезгаданих документах подається принцип гуманності. Головною метою гуманітарної діяльності є порятунок людського життя і полегшення страждання скрізь, де вони існують.

Наступною ознакою гуманітарної діяльності виступає неупередженість. Тобто дії повинні здійснюватися виключно на основі потреб тих людей, що постраждали від збройних конфліктів чи стихійних лих, без дискримінації між країнами або всередині постраждалого населення [14, р.35]. Таким чином міжнародна спільнота при наданні гуманітарної допомоги не має брати до уваги жоден інший фактор окрім необхідності ліквідації гуманітарних наслідків.

Принцип неупередженості був закріплені в 1949 у Женевських конвенціях та Додаткових протоколах до них 1977 року [15]. Хоча дані міжнародні правові акти стосуються в першу чергу жертв збройних конфліктів, при наданні допомоги жертвам стихійних лих міжнародні організації керуються саме вищезгаданими документами, так як на сьогодні не існує окремих документів, які б регулювати принципи гуманітарної діяльності під час проведення операцій з подолання наслідків стихійних лих.

Міжнародний Комітет Червоного Хреста розшифровує принцип таким чином: «Принцип неупередженості означає, що організація не проводить ніякої дискримінації за ознакою національності, раси, релігії, класу або політичних переконань. Організація прагне полегшити страждання осіб, керуючись виключно їх потребами» [16, р. 34]. Однак дане тлумачення не є повним. Тому доцільно навести погляди Жана Пікте щодо принципу неупередженості.

Жан Пікте виокремлює три ключові елементи принципу неупередженості.

Перший елемент це недискримінація. Недискримінація полягає у відсутності об'єктивної дискримінації на базу приналежності індивіда до певної соціальної групи. Стаття 3 Женевської Конвенції 1949 року забороняє дискримінацію на основі раси, кольору шкіри, релігії, віри, статті, достатку чи на основі будь-яких інших критеріїв [17]. Безперечно перелік ознак, за якими можлива дискримінація можна доповнювати.

Наступним елементом принципу неупередженості Жан Пікте виділяє принцип пропорційності [18, р.108]. Тобто допомога має надаватися пропорційно до потреб. Фактично цей принцип стосуються в першу чергу жертв збройних дій. Адже відповідно до нього гуманітарна допомога має надаватися усім сторонам конфлікту, не залежно чи є сторона агресором чи ні.

Третім елементом, який наводить Жак Пікте є принцип недопустимості власних суджень при здійсненні гуманітарної діяльності [18, р. 234]. Співробітники міжнародних організацій не повинні осуджувати людей, вони самостійно не повинні визначати, хто винен, а хто ні. І допомога має надаватися лише на основі потреби. Але цей елемент вступає у конфлікт із Статутом Управління Верховного Комісару ООН з питань біженців. У вищезгаданому статуті забороняється надавати допомогу особам, звинуваченим у скоєнні міжнародних злочинів [19]. Таким чином фактично статут заперечує принцип неупередженості та заперечує презумпції невинності, яка є нормою конституції більшості країн світу. Отож, у цьому контексті варто підкреслити недосконалість міжнародно-

правової бази у питаннях надання гуманітарної допомоги, що створює можливість для критики на спекуляцій при здійсненні гуманітарної діяльності.

Ефективне дотримання принципу неупередженості на глобальному та рівні країни також на разі залишається наріжнем каменем. Прикладом упередженості виступає гуманітарна операція, пов'язана із ліквідацією наслідків цунамі у 2004 році, коли під впливом активної інформаційної кампанії у ЗМІ міжнародне співтовариство виділило на відновлення постраждалих країн ресурси, які значно перевищували потреби.

Наступним ключовим принципом виступає принцип нейтралітету. На жаль, цей принцип не закріплений у Женевській Конвенції 1949 року.

Міжнародним комітетом Червоного Хреста цей принцип визначається визначається наступним чином: «Для того, щоб продовжувати користуватися довірою всіх, організація не може приймати чию-небудь сторону у збройних конфліктах і вступати в суперечки політичного, расового, релігійного або ідеологічного характеру» [20, р. 456].

Також ознакою гуманітарної діяльності виступає нейтралітет. Це означає, що гуманітарна діяльність не повинна проводитись користь будь-якої сторони в збройному конфлікті чи іншого спору.

Принцип нейтралітету також включає в себе два ключових аспекти. Перший з них полягає в ідеологічному нейтралітеті, який включає в себе обов'язок ставитися до всіх сторін однаково. Крім того другий аспект нейтралітету передбачає відмову міжнародних організацій брати участь у військових діях на чийсь стороні.

Іншими словами, принцип неупередженості передбачає надання гуманітарної допомоги на основі потреба і тільки потреб, в той час як нейтралітет полягає у забор'язанні про не брати чиюсь сторону під час проведення гуманітарної діяльності.

Ще однією характеристикою гуманітарної діяльності є незалежність, а вона передбачає автономію гуманітарних цілей від політичних, економічних, військових цілей. Гуманітарна діяльність повинна бути орієнтована на конкретні дії, вона не може проводитися примусово, а виключно на добровільних засадах. Крім того її слід надавати лише в інтересах тих, хто потребує допомоги.

Фінансування гуманітарної діяльності має здійснюватися у відповідності до потреб постраждалого населення. Кількість фінансів, які виділяє міжнародна спільнота на такі дії має залежати лише від тяжкості ситуації у певній країні чи в регіоні, а не від стану відносин між країнами донорами та бенефіціарами. До того ж фінансування гуманітарної допомоги для подолання нових криз не має негативно впливати на існуючі потреби населення, що страждає від наслідків поточних криз [21, р. 103].

Гуманітарна діяльність може здійснюватися і за підтримки військових сил та використанням їх ресурсів, але лише відповідно до принципів міжнародного гуманітарного права, де провідну роль повинні відігравати гуманітарні організації [22].

Елементами гуманітарної діяльності виступають захист життя, здоров'я, харчування і забезпечення фізичної безпеки [23, с. 4]. Існують певні функціональні зв'язки між гуманітарною діяльністю та довгостроковими програмами розвитку [24]. Довгострокові наслідки стихійних лих і криз підривають перспективи зростання і насилу досягнуті завоювання в сфері розвитку. У тих нестабільних країнах і регіонах, де потенціал надання послуг є низьким, збільшується уразливість до конфліктів, посилюється бідність, і наслідки стихійних лих відчуються гостріше, їх ліквідація триває довше. Гуманітарна діяльність сама по собі не може зменшити бідність, і не може запобігти або зменшити наслідки конфлікту. Гуманітарний діяльність має справу з симптомами конфліктів чи стихійних лих і доповнює політику розвитку, встановлення миру, врегулювання конфліктів, миробудівництва [16, р.67].

Досить вживаними у цьому контексті залишаються такі поняття як гуманітарна діяльність (humanitarian action) і гуманітарна допомога (humanitarian assistance), між якими існує разюча різниця. Гуманітарна допомога має набагато вужче значення. Гуманітарна допомога передбачає надання тим, хто страждає від наслідків збройних конфліктів та стихійних лих, матеріальних речей та послуг, що включає забезпечення людей їжею, водою, притулком, медикаментами та наданням медичної допомоги. Але потреби постраждалих можуть включати необхідність у захисті від фізичного насилля та недотримання їх законних прав. Термін гуманітарна діяльність охоплює всі зазначені вище елементи [25].

Часто гуманітарну діяльність помилково ототожнюють з гуманітарною допомогою. Але між цими термінами існує велика різниця. Гуманітарну діяльність відзначає екстремний характер застосованих дій. Гуманітарна допомога – це допомога, яка надається потерпілому внаслідок кризи населенню перш за все з метою порятунку життя і полегшення страждань людей. Гуманітарна допомога має надаватися у відповідності з основними принципами гуманності, неупередженості і нейтралітету. Для цілей вищезазначених принципів допомога може підрозділятися на три категорії залежно від ступеня інтенсивності контактів з постраждалим населенням. Важливість цих категорій пояснюється тим, що вони надають можливість визначити – за різних умов і після проведення з усіма зацікавленими сторонами широких консультацій щодо з'ясування характеру і ступеня необхідності допомоги, - для яких видів гуманітарної діяльності може знадобитися підтримка з залучення міжнародних військових ресурсів.

Таким чином, поняття «безпосередня допомога» включає в себе прямий розподіл товарів і послуг. Опосередкована допомога – це допомога, що надається населенню як мінімум через одного посередника і включає такі види діяльності, як, наприклад, транспортування товарів, які надаються в порядку допомоги, або персоналу, який безпосередньо бере участь у наданні допомоги.

Інфраструктурна підтримка – категорія допомоги, що включає надання послуг загального характеру, таких як ремонт доріг, організація повітряного руху та постачання електроенергії, які сприяють наданню допомоги, але не завжди здійснюються на очах у постраждалого населення [26].

Гуманітарна діяльність включає в себе не тільки матеріальну допомогу, вона направлена на подолання соціальної нестабільності, зниження уразливості і зміцненню потенціалу місцевої влади реагувати на гуманітарні виклики. Гуманітарна діяльність також передбачає визначення тих подій та ситуацій, які потенційно можуть стати гуманітарними проблемами та забезпечення того, щоб цього не сталося.

Проте, гуманітарна діяльність відрізняється від програм з розвитку. Гуманітарна діяльність не обов'язково спрямована на найбільш вразливі верстви суспільства, а й на тих, хто перебуває у найбільш уразливому становищі. У багатьох випадках саме найбільш вразливі верстви найбільше страждають від гуманітарних наслідків, але гуманітарна діяльність націлена і на тих людей, які раптово стали уразливими в результаті збройних конфліктів, чи які стали безпритульними і залишилися без засобів для існування.

Гуманітарна діяльність повинна демонструвати стриманість та толерантність до тих, кому надається допомога. Вона не може бути підпорядкованою нічийим політичним інтересам. Її не слід проводити з військових обґрунтувань. Також гуманітарна діяльність не може проводитися як один з елементів системи побудови миру та поширення демократії. Це абсолютно різні ідеології.

Гуманітарна діяльність повинна мати дуже низьку політичну значущість. Вона не має робити виклик владі, даючи надію на встановлення демократії, миру і свободи. Це виключно політичне питання, до якого гуманітарна діяльність не повинна мати жодного відношення. Гуманітарні дії повинні бути спрямовані на тих, хто найбільше потребує

допомоги, а не на тих, хто може найбільше допомогти чинній владі. Для того збільшення довіри до гуманітарної діяльності, вона має сприйматися спільнотою як сукупністю дій незалежних від політичної порядку денного [27, с.15].

Фактором існування такого явища як гуманітарна діяльність виступає нерівномірність розвитку у державах світу [28, с.34]. Якщо все людство переживало б гостру кризу, то не було б і гуманітарної діяльності. Для існування гуманітарної діяльності повинно бути хоча б декілька держав, у відносному комфорті з гідним рівнем життя населення та досить розвиненої економікою, і тоді вони зможуть співпереживати стражданням інших і мобілізувати допомогу. Це означає, що необхідним критерієм для існування гуманітарної діяльності є наявність держав, які перебували б у відносному мирі, наявність у них вільних ресурсів, якими вони готові «поділитися» з тими, хто переживає кризу, і усвідомлення суспільством спільної відповідальності за страждання інших людей та готовністю допоїти їм. Так гуманітарна діяльність не може функціонувати в умовах глобальної тотальної війни. Наприклад, існування організації «Лікарі без кордонів» залежить від щедрості західної громадськості, яка і фінансує гуманітарну діяльність даної організації.

Головні проблеми, які зараз стоять перед гуманітарною діяльністю, полягають у спробі інституціоналізації концепції та створенні спеціальних організацій, які б її проводили. Той факт, що багато людського страждання часто допускаються чи навіть навмисно ініціюються як політичний акт, тому спроби полегшити людські страждання суперечать політичним інтересам. Прикладом таких дій є сучасна політика влади Судану, яка не намагалась покращити життя населення Дарфуру, і створювала перешкоди для надання гуманітарної допомоги людям, що проживають у бунтівній провінції. Наразі гуманітарна діяльність стикається і з проблемою корупції. Адже міжнародна спільнота виділяє значні кошти на надання гуманітарної допомоги. Часто не всі кошти доходять до тих, кому дійсно потрібна допомога, осідаючи в руках бюрократії та політиків. Також гуманітарну діяльність часто використовують як «добре діло» для зміцнення легітимності політичних режимів та збільшення популярності політиків.

Не всі сторони конфлікту чи політичні сили усвідомлюють необхідності надання дозволу для гуманітарної діяльності на своїх території, тому намагаються відкидають можливість надання гуманітарної допомоги з військових міркувань. Сторони конфлікту іноді перешкоджають надходженню гуманітарної допомоги супротивнику, щоб ослабити його та отримати перевагу [29, с.48]. Деякі актори направляють гуманітарну допомогу для заохочення тих, хто їх підтримує, і щоб продемонструвати іншим, що вони повинні робити те ж саме. Особливо поширеною така ситуація була в період протиборства Сполучених Штатів Америки та Радянського Союзу під час Холодної війни. Крім того політичні лідери інколи намагаються контролювати надходження допомоги, щоб показати законність політичної влади, турботу і довести, що політика цих керівників є справедливою.

Гуманітарну діяльність забезпечують в першу чергу держави. Найвідомішими «постачальниками» гуманітарної допомоги є такі держави як Австралія, Швеція. У надзвичайних ситуаціях державу надають ту гуманітарну допомогу, про яку попросив уряд постраждалої країни. Це можуть бути намети, їжа, ковдри чи навіть пошукові бригади.

Гуманітарну діяльність здійснюють і міжнародні організації. Це можуть бути як урядові, так і неурядові організації. Особливо активними представниками першого типу виступають спеціалізовані установи ООН [1, с. 53]. Так, наприклад, ПРООН надає у випадку необхідності продукти харчування, ЮНІСЕФ проводить вакцинацію дітей у постраждалих регіонах. Такі організації як Європейський Союз чи Африканський Союз також здійснюють гуманітарну діяльність. Найвідомішою неурядовою гуманітарною організацією безсумнівно залишається Комітет Червоного Хреста.

Жодна країна не застрахована від того, що на її території станеться катастрофа чи стихійне лихо. У таких ситуаціях уряди постраждалих країн не завжди здатні власними силами подолати проблеми, що виникли у зв'язку з катастрофою. Саме у таких випадках світова спільнота надає гуманітарну допомогу, полегшуючи страждання тих, хто опинився у скруті. Так, коли відбувся вибух на Чорнобильській АЕС, Українській Радянській Соціалістичній Республіці запропонували свою допомогу багато країн. Особливу роль у ліквідації наслідків техногенної аварії відіграли команди медичного персоналу, який направила Куба. Тому коли загроза ліквідована, народ постраждалих країн вдячний за надану допомогу, що віддзеркалюється на політиці уряду постраждалої країни щодо уряду країни, яка надіслала допомогу.

Застосування гуманітарних принципів на разі часто заперечується. Різні учасники схильні інтерпретувати принципи по-різному. Наприклад, в останні роки активна підтримка політики послідовності і комплексних підходів до проведення гуманітарних операцій з боку ООН підняла питання про незалежність гуманітарної діяльності [3, с.45]. В умовах, коли уряди, які фінансують надання гуманітарної допомоги, одночасно, виступають акторами в конфлікті, дотримання принципу нейтралітету не можливо.

Таким чином, на сучасному етапі політична наука не дає єдиного уніфікованого визначення гуманітарній діяльності. Це обумовлено наявністю ряду підходів, що з різних боків дивляться на дане явище. Гуманітарна діяльність є одночасно механізмом і засобом. Гуманітарна діяльність і гуманітарна допомога є суміжними поняттями, але не тотожними

Таким чином, гуманітарну діяльність вирізняє її екстремність і надзвичайний характер. Вона має подвійне функціональне спрямування: з одного боку забезпечується захист прав цивільного населення, з іншого – здійснюється всестороннє постачання населення ураженої зони необхідними засобами для існування. Гуманітарна діяльність має здійснюватися на основі принципів неупередженості, нейтральності. Гуманітарна допомога має надаватися постраждалому населенню лише на основі потреб цього населення, незалежно від сторони конфлікту, яку підтримує населення. Крім того гуманітарна допомога має надаватися виключно після погодження із офіційною владою країни, що переживає гуманітарну катастрофу.

Список використаної літератури

1. Балдинюк О. В. Вдосконалення механізмів гуманітарної діяльності ООН / О. В. Балдинюк // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. пр. - 1999. – Вип.13 (Частина I). – С. 52-59.
2. Балдинюк О. В. Гуманітарна діяльність ООН у контексті врегулювання збройних конфліктів (1990- 2000 рр.). / О. В. Балдинюк. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2000. – 222 с.
3. Мережко О. О. Концепція гуманітарної інтервенції та механізм захисту прав людини в рамках ООН / О. О. Мережко. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2000. – 175 с.
4. Мотиль В. І. Гуманітарна інтервенція в міжнародному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 / Володимир Ігорович Мотиль; Київський національний ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 20 с.
5. Cahill Kevin M. The Pulse of Humanitarian Assistance (International Humanitarian Affairs) / M. Cahill Kevin. – Fordham : Univ Pr, 2007. – 314 p.
6. Cahill Kevin M. Human security for all: a tribute to Sergio Vieira de Mello / M. Cahill Kevin. – Fordham : Univ Press, 2004. – 296 p.
7. Cahill Kevin M. Traditions, values, and humanitarian action. / M. Cahill Kevin. – Fordham : Univ Press, 2003. – 466 p.

8. Международная гуманитарная деятельность: кризис идеологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://old.nasledie.ru/politvne/18_30/article.php?art=0
9. Терминологический словарь ООН по снижению риска бедствий (2009) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyRussian.pdf
10. Cahill Kevin M. Traditions, values, and humanitarian action. / M. Cahill Kevin. – Fordham : Univ Press, 2003. – 466 p.
11. Іщенко М. П. Соціальна і гуманітарна політика. / М. П. Іщенко, А. О. Овчаренко, Я. В. Подолян; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2011. – 399 с.
12. Good Humanitarian Donorship, 23 principles and good practice of humanitarian donorship [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.worldhumanitariansummit.org/node/434472>
13. Резолюция Генеральной Ассамблеи 46/182 от 19 декабря 1991 года. Укрепление координации в области чрезвычайной гуманитарной помощи ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r182.htm>
14. Beristain C. M. Humanitarian aid work : A Critical Approach / C. M. Beristain. – Pennsylvania : University of Pennsylvania Press, 2005. – 204 p.
15. Женевская конвенция от 12 августа 1949 года о защите гражданского населения во время войны [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/geneva_civilian_1.shtml
16. Belgrad E. The politics of international humanitarian aid operations / E. Belgrad, N. Nachmias. – Greenwood Publishing Group, 1997. – 220 p.
17. Дополнительный протокол к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года касающийся защиты жертв международных вооруженных конфликтов (Протокол I) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_911
18. Pictet J. The fundamental principles of the Red Cross / J. Pictet. – Geneva : International Committee of the Red Cross & Henry Dunant Institute, 1987. – 605 p.
19. Устав Управления Верховного комиссара Организации Объединенных Наций по делам беженцев [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/unhcr_statute.shtml
20. Guttry A. International Disaster Response Law / A. Guttry, M. Gestri, G. Venturini – T.M.C. Asser Press; 2012. – 764 p.
21. Juma M. K. Eroding local capacity : international humanitarian action in Africa / M. K. Juma, Astri Suhrke. – Nord Africa Institute, 2002. – 203 p.
22. Managing Information in Humanitarian Crisis: UNJLC [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.fritzinstitute.org/PDFs/Case-Studies/UNJLC%20Website.pdf>
23. Мотиль В. І. Гуманітарна інтервенція в міжнародному праві : автореф. дис. юрид. наук : спец. 12.00.11 / В. І. Мотиль; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : 2006. – 20 с.
24. Резолюция Генеральной Ассамблеи 67/231. Международное сотрудничество в области гуманитарной помощи в случае стихийных бедствий – от оказания чрезвычайной помощи до развития [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.preventionweb.net/files/resolutions/N1249248.pdf>
25. You Say You Want a Devolution Prospects for remodeling humanitarian assistance . Abby Stoddard Center on International Cooperation New York University Journal of Humanitarian Assistance [Electronic resource]. – Mode of access : <http://sites.tufts.edu/jha/files/2011/04/a154.pdf>
26. Руководящие принципы Осло руководящие принципы использования иностранных военных ресурсов и средств гражданской обороны для оказания помощи в

случае бедствийю Пересмотренный вариант 1.1, ноябрь – 2007 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ochanet.unocha.org/p/Documents/OSLO-GUIDELINES-RUSSIAN.pdf>

27. Іщенко М. П. Соціальна і гуманітарна політика / М. П. Іщенко, А. О. Овчаренко, Я. В. Подолян; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. – 399 с.

28. Гансова Е. А. Сучасна соціальна та гуманітарна політика в контексті соціологічної науки : навч. посіб. / Е. А. Гансова; Українська академія держ. управління при Президентові України. Одеський філіал. – Одеса : Вид-во ОФ УАДУ, 2000. – 64 с.

29. Хусейн Аль-Хусейн Мохамед Роль ООН в обеспечении гуманитарной безопасности:(междунар.-правовой аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 / Хусейн Аль-Хусейн Мохамед; Киевский ун-т им. Т. Шевченко. Украинский ин-т международных отношений. – К., 1993. – 140 с.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2015 р.

Т. Tkach

CONCEPTUAL AND THEORETIC FOUNDATIONS FOR HUMANITARIAN ACTION

There are a lot of challenges to humanitarian doctrine. Some actors of the existing system of international relation are trying to use humanitarian action in realization of their strategic purposes. The aim of the research is to define the principles of humanitarian action.

Humanitarian activities – a complex set of actions aimed at affected by armed conflict or natural disasters population. The main purpose of humanitarian action is to save human lives and alleviate suffering wherever they exist. There is a striking difference between humanitarian action and humanitarian aid. Humanitarian aid is provided for those who suffer from the impacts of armed conflict and natural disasters. It may include material goods and services, food, water, shelter, medicines and medical aid. But the needs of victims may include the need for protection from physical violence. The term humanitarian action covers all the above elements.

The principles of humanitarian action are impartiality, neutrality, independence. Impartiality means that action must be solely based on the needs of the people affected by armed conflict or natural disasters, without discrimination between or within affected populations. Jean Pictet identifies three key elements of the principle of impartiality: non-discrimination, proportionality and inadmissibility of own judgment. Non-discrimination means the absence of objective discrimination on the basis of individual membership in a particular social group. According to the principle of proportionality] assistance should be provided in accordance with the needs, that means to all parties to a conflict. The principle of the inadmissibility of own judgment in carrying out humanitarian action means that humanitarian workers should not try to define who is guilty in the catastrophe or who is aggressor. . But this element comes into conflict with the Charter of the UN High Commissioner for Refugees. it is prohibited In the abovementioned statute to provide assistance to persons accused of committing international crimes.

Another key principle of humanitarian activities is neutrality, that makes inadmissible to take someone's side in an armed conflict. The principle of neutrality also includes two key aspects. The first is ideological neutrality, which includes the obligation to treat all parties equally. Also another aspect of neutrality implies rejection of international organizations or countries that provide humanitarian assistance to participate in hostilities on someone's side.

Another principle of humanitarian action is independence that means, autonomy of humanitarian objectives from the political, economic and military purposes.

Humanitarian action should be action-oriented, it can not be done by force, but only on a voluntary basis. In addition it should be given only in the interests of those who need help.

Key words: *humanitarian activities, humanitarian assistance, the International Committee of the Red Cross, United Nations.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Трофименко М.В., к.політ.н, доц.; Яковенко Н.Л., д.політ.н, проф.*

УДК 327.001.73(100)

М.В. Фесенко

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОНСОЛІДАЦІЇ ДЕМОКРАТІЇ

Розглянуто теоретико-методологічні засади демократичної консолідації в умовах формування нового міжнародного порядку. Проаналізовано та критично осмислено основні концепції консолідації демократії в їх історичній послідовності. Доведено, що «консолідація демократії» передбачає процеси інституціоналізації і легітимації демократії. Встановлено, що процеси глобалізації та інформатизації не завжди сприяють розвитку демократичних інститутів і процесів у консолідації демократії, особливо в державах з незавершеним демократичним транзитом, а навпаки, викликають різноманітні кризові явища, що можуть сприяти делегітимізації і авторитаризації «молодих» демократій.

Ключові слова: *консолідація, світова система, міжнародні відносини, суб'єкти світової системи, демократія, громадянське суспільство, управління, демократичні процеси*

Класична теорія демократичних переходів (транзитів) припускає, що «транзит», який визначався Г. О'Донелом і Ф. Шмітером як «інтервал між одним політичним режимом та іншим» [1 с. 6], розпадається на три основних стадії: лібералізацію, демократизацію і консолідацію. Лібералізація означає ерозію політико-ідеологічних «несучих конструкцій» авторитарного режиму. Часто вона здійснюється в умовах кризи легітимності влади, викликаного економічними проблемами. Демократизація ж є стадією, що слідує за лібералізацією, причому остання готує для неї основу. Основною відмінністю лібералізації від демократизації полягає в тому, що лібералізація передбачає скорочення репресій і розширення свобод у рамках існуючого авторитарного режиму, в той час як демократизація передбачає зміну режимів. Однак навіть настання стадії демократизації, коли відбувається інституціоналізація демократичного режиму, не гарантує створення міцних основ стабільної демократії.

Критичне значення в цьому сенсі набуває теоретично фінальна стадія – консолідація демократії. Вона може бути визначена як складний і багатоплановий процес зміцнення інститутів демократії, розвитку та розповсюдження демократичних цінностей, поведінкових норм і установок у свідомості індивідів і соціальних груп, що знаменує завершення транзиту та затвердження стабільної демократичної політичної системи. Причому консолідація розпадається на два етапи: негативну консолідацію, тобто стримування, зниження, якщо не усунення, будь-яких серйозних викликів демократії, і позитивну консолідацію – впровадження та закріплення демократичних цінностей і установок в свідомості і поведінці мас і еліт [1, с. 20].

Таким чином, жорстка фіксація стадіального характеру перехідних процесів – одна з особливостей першого етапу еволюції знань в транзитології.